

УДК 343.3:351.863

DOI: <https://doi.org/10.32840/2522-4263/2020-2-9>**Гончаренко О.Г.***доктор економічних наук, професор,
начальник кафедри економіки та соціальних дисциплін
Академії державної пенітенціарної служби***Сіренко К.Ю.***кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки та соціальних дисциплін
Академії державної пенітенціарної служби***Goncharenko Oksana***doctor of economics, professor,
head of the Department of Economics and Social Sciences
State Penitentiary Service Academy***Sirenko Kristina***candidate of sciences (economics), docent,
associate professor of the Department
of Economics and Social Sciences
State Penitentiary Service Academy*

ОЦІНКА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

ECONOMIC SECURITY ASSESSMENTS NATIONAL ECONOMY

АНОТАЦІЯ

У статті було досліджено наукові підходи щодо визначення економічної безпеки національної економіки; проаналізовано абсолютні значення індикаторів стану складників економічної безпеки України порівняно з гранично допустимими значеннями. Доведено, що велика кількість дестабілізуючих факторів спричиняє появу загроз, які є причиною зниження рівня економічної безпеки країни. Враховуючи особливості безпечового середовища України, запропоновано запровадження комплексного підходу до протидії загрозам широкого спектру на різних етапах; налагодження ефективної взаємодії між усіма суб'єктами, як державними, так і недержавними; запровадження єдиних підходів щодо виявлення, ідентифікації й оцінки загроз, забезпечення безперервності процесу державного управління, надання критично важливих послуг населенню, бізнес-процесів.

Ключові слова: економічна безпека, індикатори, ризики, загрози, національна економіка; розвиток.

АННОТАЦИЯ

В статье были исследованы научные подходы к определению экономической безопасности национальной экономики; проанализированы абсолютные значения индикаторов, составляющих экономическую безопасность Украины, по сравнению с предельно допустимыми значениями. Доказано, что большое количество дестабилизирующих факторов вызывает появление угроз, которые являются причиной снижения уровня экономической безопасности страны. Предложено внедрение комплексного подхода к противодействию угрозам широкого спектра на разных этапах; налаживания эффективного взаимодействия между всеми субъектами, как государственными, так и негосударственными; внедрения единых подходов к выявлению, идентификации и оценке угроз, обеспечения непрерывности процесса государственного управления, предоставления критически важных услуг населению, бизнес-процессов.

Ключевые слова: экономическая безопасность, индикаторы, риски, угрозы, национальная экономика; развитие.

ANNOTATION

The article explores scientific approaches to determining the economic security of the national economy. It has been researched

that the components of economic security are: industrial, demographic, energy, foreign economic, investment-innovative, macro-economic, food, social, financial security. In order to assess economic security, both indicators (indicators) and their limit values are important. Limit values are limit values, the excess of which impedes the normal development of various elements of reproduction, leads to the formation of negative, destructive tendencies in the field of economic security. To assess and analyze the level of economic security, indicators such as the growth rate of gross domestic product (GDP) were examined; GDP per capita; the level of purchasing power of the population (the level of inflation); exceeding the volume of imports of goods over their exports; energy security levels of the state; the share of external loans to cover the budget deficit; the level of depreciation of fixed assets; the share of the population having incomes below the subsistence level; share of food expenditure in total household expenditure; demographic situation; life expectancy. The analysis of the set of indicators of economic security of the country clearly shows the unfavorable situation in different spheres of economic activity. Undoubtedly, a large number of destabilizing factors are causing threats that cause a decline in the country's economic security. Considering the peculiarities of the security environment of Ukraine, in our opinion, it is advisable to: introduce a comprehensive approach to counteract broad-spectrum threats at different stages; establishing effective interaction between all entities, both state and non-state; introduction of common approaches to detection, identification and evaluation of threats, ensuring continuity of the public administration process, provision of critical services to the population, business processes. According to the Law of Ukraine "On National Security" the National Security Strategy of Ukraine is approved periodically, approved by the Decree of the President of Ukraine of May 26, 2015, which is the main document of long-term planning and which defines the main directions of state policy in the field of national security.

Key words: economic security, indicators, risks, threats, National economy, development.

Постановка проблеми. Забезпечення економічної безпеки має важливе значення для України, для якої гібридна агресія Росії є чинником довгострокового негативного впливу на стан на-

ціональної безпеки. Нині це завдання – один з найважливіших національних пріоритетів, що потребує посиленої уваги з боку владних структур, політичних партій, науковців та громадськості. Економічна безпека гарантує державну незалежність України і є умовою її прогресивного економічного розвитку та зростання добробуту громадян.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у сучасну теорію і практику забезпечення економічної безпеки зробили вітчизняні науковці О. Барановський, З. Варналій, О. Власюк, А. Гальчинський, Ю. Гончарова, В. Геєць, М. Єрмошенко, Я. Жаліло, В. Маргасова, В. Мунтіян, М. Павловський, Г. Пастернак-Таранущенко, А. Роговий, Г. Ситник.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Водночас нині актуальною залишається оцінка ключових показників економічної безпеки національної економіки та її граничних значень.

Метою статті є оцінка рівня економічної безпеки національної економіки. Досягнення поставленої мети зумовило необхідність вирішення таких завдань: проаналізувати абсолютні значення індикаторів стану складників економічної безпеки України порівняно з гранично допустимими значеннями; сформулювати основні напрями щодо забезпечення економічної безпеки в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Економічна безпека є складовою частиною національної безпеки і водночас належить до системи категорій економічної теорії. За твердженням доктора економічних наук, професора А.В. Рогового, категорію «економічна безпека» можна розглядати як сукупність економічних елементів, їх властивостей, взаємозв'язків і від-

носин, що становлять складну, єдину систему, характеризують стан економічної системи держави, функціонують відповідно до об'єктивних закономірностей, забезпечують здатність реалізації національних економічних та соціальних інтересів [1, с. 10].

На думку Г.П. Ситник, економічна безпека являє собою систему захисту життєвих інтересів країни. Об'єктами захисту можуть виступати: народне господарство країни загалом, окремі регіони країни, окремі сфери та галузі господарства, юридичні та фізичні особи як суб'єкти господарської діяльності [2, с. 24].

Заслужений економіст України В.Г. Маргасова розглядає систему забезпечення стійкості національної економіки та її економічної безпеки як цілісну, впорядковану сукупність підсистем, взаємопов'язаних механізмів, методів і засобів, заходів економічного, науково-технічного та організаційного характеру, що спрямовані на забезпечення стійкості та захищеності національної економіки від загроз в умовах невизначеності і ризиків [3, с. 12].

Складовими частинами економічної безпеки, згідно з Методичними рекомендаціями щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, є: виробнича, демографічна, енергетична, зовнішньоекономічна, інвестиційно-інноваційна, макроекономічна, продовольча, соціальна, фінансова безпека [4]. Для оцінки економічної безпеки ключового значення набувають як самі показники (індикатори), так і їхні граничні значення. Граничні значення є граничні величини, перевищення значень яких перешкоджає нормальному розвитку різних елементів відтворення, призводить до формування негативних, руйнівних тенденцій у сфері економічної безпеки (табл. 1).

Таблиця 1

Граничні значення основних індикаторів, які визначають межі забезпечення економічної безпеки національної економіки

Показники	Порогові значення	Примітки
Рівень зростання ВВП, у %	3	не менше (деіндустріалізація економіки)
ВВП на душу населення, у % від середньосвітового рівня	100	не менше (зниження якості життя)
Рівень купівельної спроможності населення (рівень інфляції)	20	не більше (знецінення гривні)
Перевищення обсягів імпорту товарів над їх експортом, у %	50	не більше (негативне сальдо торговельного балансу)
Частка власних джерел у балансі паливно-енергетичних ресурсів держави, у %	50	не менше (енергетична залежність)
Частка зовнішніх позик у покритті дефіциту бюджету, у %	30	не більше (залежність від зовнішніх джерел)
Рівень зносу основних засобів, у %	35	не більше (зниження ресурсного потенціалу)
Питома вага населення, яка мають доходи нижчі за прожитковий мінімум, у %	20	не більше (жебракство)
Частка витрат на харчування у загальному обсязі витрат домогосподарств, у %	50	не більше (погіршення умов існування)
Відношення померлих до народжених	1:1	не більше (вимирання населення)
Очікувана тривалість життя, років	75	не менше (погіршення здоров'я населення)

Джерело: систематизовано автором на основі даних [4; 5; 6, с. 114–115; 7; 8, с. 28–30]

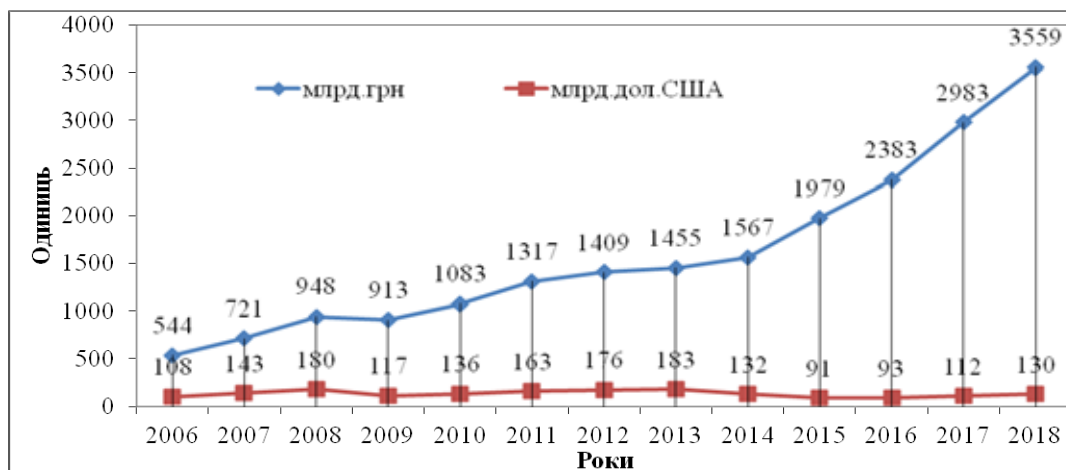

Рис. 1. Темп росту ВВП України за 2006–2018 рр., % [9]

1. Розглянувши валовий внутрішній продукт (далі ВВП) як головний показник соціально-економічного розвитку країни, можна спостерігати, що обсяг ВВП України за 2018 рік становив 3559 млрд грн [9], що є найбільшим показником в українській історії, однак тільки у гривневому вимірі (рис. 1).

У доларовому ж вимірі ВВП становив близько 130 млрд доларів США, а це вже далеко не найвищий показник протягом останніх років. Вищі його значення спостерігалися в 2007–2008 рр., і в 2010–2014 роках, а найвищий ВВП було зафіксовано у 2013 році – понад 183 млрд доларів США. Зростання ВВП у 2018 році було сформоване за рахунок: внутрішніх запозичень – 177,3 млрд грн (вплинули на збільшення ВВП через зростання обсягу доходів банківського сектора та фінансування бюджетних програм); зовнішніх запозичень – 112,2 млрд грн; інфляційних чинників зростання товарообігу – 286,3 млрд грн; зростання АПК – +33 млрд грн (висока врожайність).

Зміна реального ВВП України характеризується значними коливаннями по роках, однак за останні роки не була меншою гранично визначеного рівня 3%. Структурні дисбаланси та накопичені проблеми стримують зростання економіки України.

За оцінкою експертів, період 2020–2022 років буде найбільш значущим внутрішніми ри-

зиками для української економіки, а саме високим рівнем корупції, недостатньо швидким проведенням реформ, посиленням фактора трудової міграції. Основними ризиками для економіки України в 2020 році залишаються:

- погіршення попиту на зовнішніх ринках; уповільнення економічного зростання в країнах – основних торгових партнерах, особливо ЄС;
- ризик погіршення настроїв на фінансових ринках, що може призвести до подорожчання зовнішніх запозичень і проблем з фінансуванням виплат за зовнішнім боргом; погіршення умов торгівлі;
- ескалація військового конфлікту на сході країни і нові торгові обмеження з боку Росії; скорочення врожаю зернових і плодоовочевих культур в Україні через несприятливі погодні умови;
- збільшення світових цін на продукти харчування з огляду на глобальні зміни клімату; зменшення обсягів припливу іноземного капіталу;
- невизначеність в отриманні фінансової допомоги від МВФ та інших міжнародних фінансових організацій, незважаючи на укладення попередньої угоди з МВФ.

2. Обсяг ВВП у розрахунку на одну особу є одним з показників, що дозволяють кількісно оцінити економічне зростання в країні. Згідно даних Міжнародного валютного фонду (МВФ) та Державної служби статистики Україна за рівнем ВВП на душу населення суттєво від-

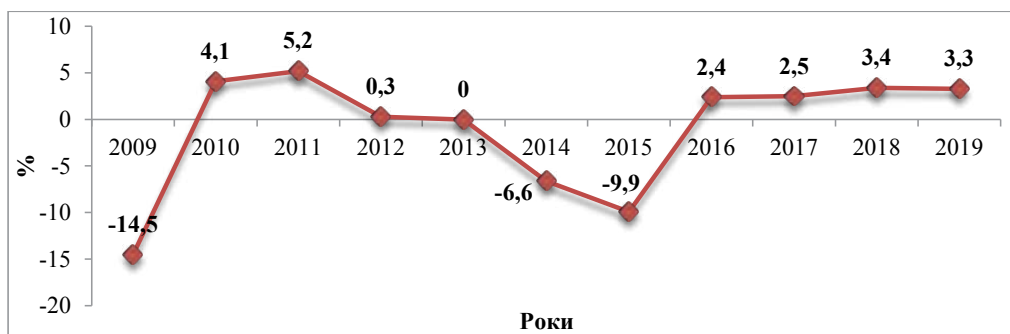

Рис. 2. Зміна реального ВВП (у % до попереднього року) [9; 10]

стає від інших країн. За підрахунками МВФ, цей показник в Україні 2018 року становив 3095,2 доларів на душу населення (див. рис. 3), а порівняно Швейцарія має 78,9 тис. дол. ВВП на душу населення, Німеччина – 42,1 тис. дол., Франція – 38 тис. дол., Чехія – 19 тис. дол., Польща – 13,4 тис. дол., Албанія – 4,4 тис. дол. на душу населення [10]. Безперечно, цей показник в Україні дуже низький, що пояснюється нестабільністю національної валюти, інфляцією та ростом доллара США.

3. Рівень купівельної спроможності населення (рівень інфляції) за даними Державної служби статистики України характеризується сповільненням з 9,8% у 2018 році до 4,1% у 2019 році та не перевищує граничного значення 20% (рис.4).

Ключовим чинником суттєвого уповільнення зростання споживчих цін було зміцнення обмінного курсу гривні за рахунок високого інтересу інвесторів до гривневих фінансових інструментів; зниженню світових цін на енергоносії; зниженню ціни на паливо на 8,2% (у 2018 році вони демонстрували зростання на 9,1%) внаслідок як міцнішого курсу гривні, так і загального зниження світових цін на енергоносії.

Однак, помірно подорожчала більшість продуктів харчування з високим ступенем обробки: макаронні і кондитерські вироби, м'ясні та молочні продукти, чай, соки. Зростали ціни на алкогольні напої, холодну воду та каналізацію, а вартість електроенергії за рік не змінилася. Водночас досить високими темпами зростали ціни на тютюнові вироби внаслідок подальшого приведення акцизів на ці товари до європейських рівнів.

4. У 2019 році темпи зростання експорту товарів та послуг становили 7,2% (у 2018 році – 9,8%), імпорту – 7,1% (у 2018 році – 12,8%) [9]. Основним чинником зростання експорту став приріст експорту продовольчих товарів на 19,0% (у 2018 році – на 4,8%) за рахунок високого експорту зернових (зріс на 33,1%). Натомість значно скоротився експорт чорних та кольорових металів – на 12,3% (у 2018 році зріс на 15,3%). Імпорт зростав за рахунок неенергетичного імпорту на 11,8% (у 2018 році – на 13,3%), в основному завдяки імпорту машинобудування (на 21,0%). Водночас енергетичний імпорт зменшився на 7,6% (у 2018 році зріс на 14,2%).

Негативну динаміку обсягів українського експорту впродовж останніх років значною мірою визначають складна макроекономічна ситуація і внутрішньополітичні й соціальні проблеми. Зокрема негативний вплив на експорт України спричинила заборона імпорту деяких сільськогосподарських товарів українського походження та обмеження транзитного руху вантажів через територію Росії до третіх країн: Казахстану та Киргизстану. Такі обмеження призвели до скорочення експортних поставок українських товарів не лише до країн Центральної Азії та Закавказзя, а й до інших країн Азії.

5. Встановлено, що рівень енергетичної безпеки визначається рівнем енергозабезпеченості держави. Протягом останніх років в Україні зменшувалися обсяги видобутку нафти, при цьому, на думку експертів, її родовища виснажені на 85,0–90,0%, а якість сировини постійно знижується.

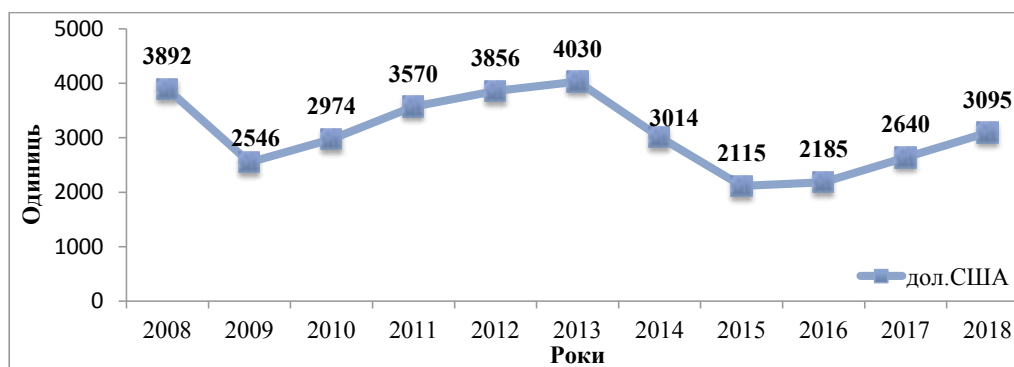

Рис. 3. ВВП на душу населення в Україні [10]

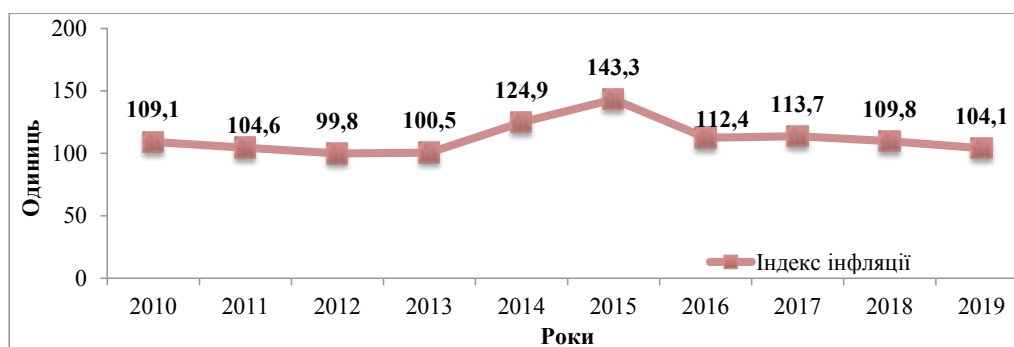

Рис. 4. Індекс інфляції в Україні [9; 10]

Імпорт нафти та нафтопродуктів складає більше 85% [11] від внутрішнього споживання. Власне вугілля в Україні дороге і дотаційне. Ніхто в світі не видобуває вугілля у настільки глибоких шахтах – до 1 км. Паливо містить багато сірки, що потребує встановлення систем сіркоочищення. Таке вугілля стає надто дорогим. У 2018 році Україна забезпечувала себе газом на 65% від потреби, нафтою – на 20%, вугіллям – на 61%. В 2019 році Україна вперше за багато років виявилася чистим імпортером струму: його імпорт перевищив його експорт. Сектор електроенергетики на 100% [11] залежний від імпортного постачання ядерного палива та на 20% у постачанні енергетичного вугілля.

До сьогодні залишається низка загроз енергетичній безпеці України, серед яких: фактично монопольна залежність України від постачання з Російської Федерації природного газу та ядерного палива, надмірна залежність від постачання з Росії нафти і нафтопродуктів; низька енергоефективність економіки та соціальної сфери; незбалансованість фінансового стану підприємств енергетичного сектору, критичний рівень зношеності основних засобів, насамперед у теплоенергетиці та ін.

6. Україна за останні роки опинилася в глибокій «борговій ямі». Свідченням цього є офіційні дані Міністерства фінансів України наведені на рис. 5.

Протягом 2019–2020 рр. Україна має виплатити близько 12 млрд дол. по зовнішньому державному боргу (у т. ч. відсотки). Зокрема на 2019 рік Мінфіном у бюджеті передбачено 417 млрд грн на погашення державного боргу. Отже майже третина державного бюджету 2019 року було направлена на ці виплати. Разом з тим, Мінфін зауважує, що сума, яку потрібно буде виплатити в 2020 році може становити близько 10% ВВП 2019 року. А це надзвичайно велика частка, особливо для країни, яка приймає участь у бойових діях і понад 5% ВВП якої йде на безпеку та оборону. Разом з тим, не потрібно забувати і про внутрішній борг, який також потрібно виплачувати [12; 13].

У контексті таких високих зобов'язань перед міжнародними кредиторами у експертному середовищі шириться думка загрози Україні «технічного дефолту», що означає певні проблеми у позичальника, невиконання певних зобов'язань, але з можливістю усунути ці проблеми трохи пізніше. Отже, із кожним наступним роком країні буде все складніше обслуговувати борги, бо сьогодні Україна отримує запозичення для реструктуризації раніше взятих зобов'язань, а не для розвитку та покращення соціально-економічних відносин.

7. Для успішного та ефективного функціонування підприємства вирішальне значення мають оновлення основних фондів. Спостерігається високий ступінь фізичного і морального зносу основних засобів підприємств, який щороку зростає та є загрозою економічній безпеці держави оскільки наявні тенденції призведуть до неконкурентоспроможності вітчизняної продукції за ціною та якісною характеристиками на більшості споживчих ринків (рис. 6).

До того ж структура економіки України характеризується високою ресурсо- та енергоємністю виробництва, надмірним екстенсивним розвитком добувної промисловості, відсталістю агропромислового сектору, низьким рівнем інноваційного виробництва, відставанням розвитку інфраструктури, відірваністю фінансового сектору від реальної економіки, неефективним.

8. Прожитковий мінімум є базовим державним соціальним стандартом, на основі якого визначаються державні соціальні гарантії та стандарти у сферах доходів населення, житлово-комунального, побутового, соціально-культурного обслуговування, охорони здоров'я та освіти. В січні 2020 року прожитковий мінімум складає на одну особу на місяць – 2102 грн, в 2019 році він складав – 2027 грн, в 2018 р. – 1853 грн, в 2017 р. – 1700 грн [13].

Однак, на сьогодні 25,5% населення мають рівень доходів навіть менший за прожитковий мінімум, у світовій практиці такі люди вважаються бідними. Не випадково в Україні розповсюджена суб'єктивна бідність (бідність

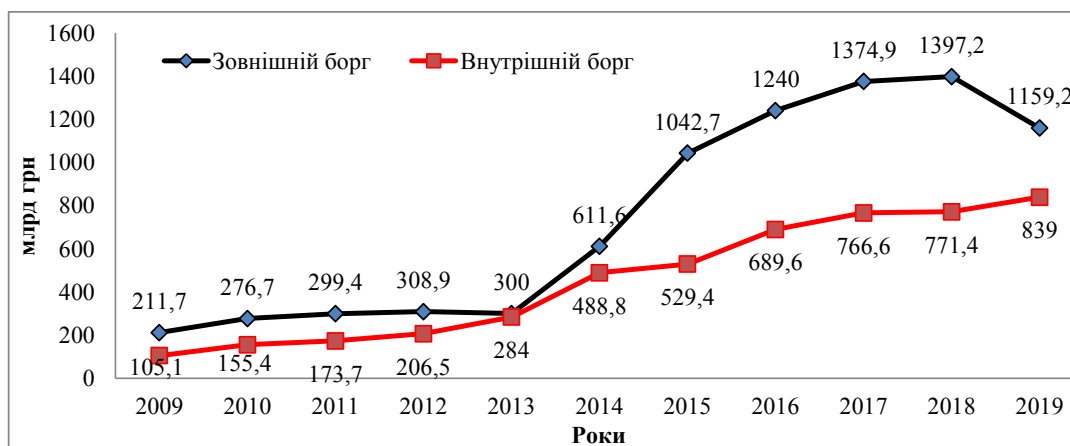

Рис. 5. Обсяг державного боргу України [12]

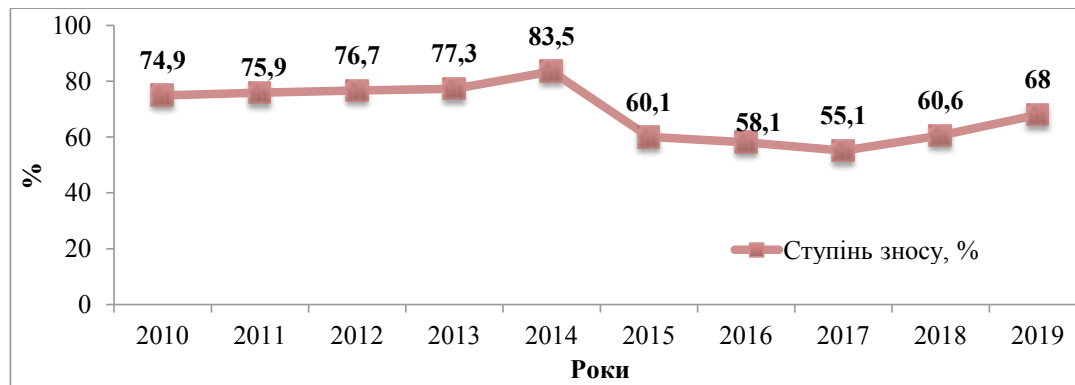

Рис. 6. Ступінь зносу основних засобів, % [9]

за самооцінками населення): за результатами опитувань 2018–2019 рр років, 44% респондентів вважають себе бідними, 38% – небагатими, 11% – середняками, 0,2% – багатими, та 0,02% – дуже багатими. В 2020 році мінімальну і максимальну пенсії перерахували. В результаті до кінця 2020 року пенсіонери отримуватимуть щонайменше 1769 грн [13].

Не менш важливим є те, що на думку фахівців, норми, закладені в прожитковому мінімумі громадян України, суттєво нижчі за фізіологічні, а набір непродовольчих товарів взагалі не забезпечують багатьох потреб сучасної людини. Величина прожиткового мінімуму не враховує низку життєво необхідних витрат: на будівництво чи купівлю житла або одержання його у найм, на освіту, оздоровлення, утримання дітей у дошкільних навчальних закладах, платні медичні послуги, зміни у сфері житлово-комунального господарства.

Як свідчать дані Державної служби статистики України, більше 50% середньомісячних сукупних витрат домогосподарств припадає на продукти харчування та безалкогольні напої і їх частка з роками зростає [9]. Серед непродовольчих товарів і послуг найбільшу частку займають витрати на житло, водопостачання та водовідведення, електроенергію, газ та інші види палива. Що пояснюється зростанням тарифів на електроенергію та опалення.

Демографічна ситуація в Україні є катастрофічною – населення старіє і невпинно зменшується: зараз ми займаємо 33-тє місце у світі та 7-ме в Європі за кількістю населення. Переважання смертності над народжуваністю, масштабна трудова міграція, старіння населення стали вже звичними явищами. Найгірша ситуація в селах – вони фактично вимирають, як фізично, так і морально: молодь, якої там і так мало, втікає в міста. Спостерігалось перевищення кількості померлих над чисельністю народжених у розрахунку на 1000 наявного населення майже на третину. При цьому майже третина населення України не доживає до 65-річного віку, що за критеріями Всесвітньої організації охорони здоров'я вважається передчасною смертю. Основною причиною цього є висока захворюваність системи кровообі-

гу та поява новоутворень у населення. Головними причинами ранньої смертності чоловіків залишається нездоровий образ життя, в тому числі зловживання алкогольними напоями, та несприятливі умови праці, поширення бідності.

Висновки. Аналіз множини індикаторів економічної безпеки країни яскраво свідчить про несприятливу ситуацію в різних сферах економічної діяльності. Безсумнівно, велика кількість дестабілізуючих факторів спричиняє появу загроз, які є причиною зниження рівня економічної безпеки країни. Враховуючи особливості безпекового середовища України, на нашу думку, доцільним є: запровадження комплексного підходу до протидії загрозам широкого спектру на різних етапах; налагодження ефективної взаємодії між усіма суб'єктами, як державними, так і недержавними; запровадження єдиних підходів щодо виявлення, ідентифікації й оцінки загроз; забезпечення безперервності процесу державного управління, надання критично важливих послуг населенню, бізнес-процесів; налагодження стійких двосторонніх каналів комунікації уповноважених державних і місцевих органів з населенням тощо.

Відповідно до Закону України «Про національну безпеку» має періодично оновлюватися Стратегія національної безпеки України, затверджена Указом президента України від 26 травня 2015 року № 287/2015, яка є основним документом довгострокового планування і якою визначаються основні напрями державної політики у сфері національної безпеки.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Роговий А.В. Механізм забезпечення економічної безпеки держави в умовах циклічності економіки : автореф. дис. докт. екон. наук : 08.00.03 «Економіка та управління національним господарством»; Чернігівський національний технологічний університет. Чернігів, 2017. 39 с.
2. Ситник Г.П. Державне управління у сфері національної безпеки (концептуальні та організаційно-правові засади): підручник Київ : НАДУ, 2012. 544 с.
3. Маргасова В.Г. Система забезпечення стійкості національної економіки та її безпеки: теорія, методологія, практика управління : монографія. Чернігів : Десна Поліграф, 2014. 416 с.

4. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, затверджено Наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 року № 1277. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/ME131588?an=1> (дата звернення: 21.03.2020).
5. Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 року № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19> (дата звернення: 09.03.2020).
6. Ліпкан В.А. Теоретичні основи та елементи національної безпеки України : монографія. Київ : Текст, 2003. 600 с.
7. Белов О.Ф. Економічна безпека України: пріоритети та механізми забезпечення. URL: www.niss.gov.ua/book/below/6.html (дата звернення: 21.03.2020).
8. Варналій З.С. Економічна безпека України: проблеми та пріоритети зміцнення: монографія. Київ : Знання України, 2011. 299 с.
9. Державної служби статистики України: веб-сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 12.03.2020).
10. Міжнародний валютний фонд: веб-сайт. URL: <https://www.imf.org/external/russian/index.htm> (дата звернення: 12.03.2020).
11. Міністерство енергетики та захисту довкілля України: веб-сайт. URL: <http://mpe.kmu.gov.ua/> (дата звернення: 12.03.2020).
12. Міністерства фінансів України: веб-сайт. URL: <https://www.mof.gov.ua/uk> (дата звернення: 12.03.2020).
13. Про Державний бюджет України на 2020 рік. Закон України; від 14.11.2019 № 294-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/294-IX> (дата звернення: 12.03.2020).
3. Marghasova V.Gh. (2014) *Systema zabezpechennja stijkosti nacionaljnoji ekonomiky ta jiji bezpeky: teorija, metodologhija, praktyka upravlinnja* [System of ensuring the stability of the national economy and its security: theory, methodology, management practice]. Chernihiv: Desna Polighraf. (in Ukrainian)
4. *Metodychni rekomendaciji shhodo rozrakhunku rivnja ekonomichnoji bezpeky Ukrainy* [Methodical recommendations for calculating the level of economic security of Ukraine]. Available at: <https://ips.ligazakon.net/document/view/ME131588?an=1> (accessed 21.03.2020). (in Ukrainian)
5. On the national security of Ukraine № 2469-VIII (2018, June 21). Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19> (accessed 09.03.2020). (in Ukrainian)
6. Lipkan V.A. (2003) *Teoretychni osnovy ta elementy nacionaljnoji bezpeky Ukrainy* [Theoretical bases and elements of national security of Ukraine]. Kyjiv: Tekst. (in Ukrainian)
7. Bjelov O.F. *Ekonomichna bezpeka Ukrainy: priorytety ta mekhanizmy zabezpechennja* [Economic security of Ukraine: priorities and mechanisms of security]. Available at: www.niss.gov.ua/book/below/6.html (accessed 21.03.2020). (in Ukrainian)
8. Varnalij Z.S. (2011) *Ekonomichna bezpeka Ukrainy: problemy ta priorytety zmichennja* [Ukraine's economic security: challenges and priorities for strengthening]. Kyjiv: Znannya Ukrainy. (in Ukrainian)
9. Derzhavnoji sluzhby statystyky Ukrainy [Of the State Statistics Service of Ukraine]. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (accessed 21.03.2020). (in Ukrainian)
10. Mizhnarodnyj valjutnyj fond [International Monetary Fund]. Available at: <https://www.imf.org/external/russian/index.htm> (accessed 12.03.2020). (in Ukrainian)
11. Ministerstvo energohetyky ta zakhystu dovkillja Ukrainy [Ministry of Energy and Environmental Protection of Ukraine]. Available at: <http://mpe.kmu.gov.ua/> (accessed 12.03.2020). (in Ukrainian)
12. Ministerstva finansiv Ukrainy [Ministry of Finance of Ukraine]. Available at: <https://www.mof.gov.ua/uk> (accessed 12.03.2020). (in Ukrainian)
13. About the State Budget of Ukraine for 2020 № 294-IX (2019, November 14). Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/294-IX> (accessed 12.03.2020). (in Ukrainian)

REFERENCES:

1. Roghovyj A.V. (2017) *Mekhanizm zabezpechennja ekonomichnoji bezpeky derzhavy v umovakh cyklichnosti ekonomiky* [The mechanism of ensuring the economic security of the state in the conditions of cyclical economy]. *Extended Doctoral Thesis Summary*. Chernihiv: CNTU. (in Ukrainian)
2. Sytnyk Gh.P. (2012) *Derzhavne upravlinnja u sferi nacionaljnoji bezpeky (konceptualjni ta orghanizacijno-pravovi zasady) ekonomiky* [Public administration in the field of national security (conceptual and organizational and legal basis)]. Kyjiv: NADU. (in Ukrainian)